

Obsah

Prolog. Mezi Leviathanem a Behémothem.	9
První část. Bytostně sporný myslitel	17
I. Kryptické dílo	17
Schmitt za Výmarské republiky a po ní	20
Schmitt za Hitlera a po něm	26
Příklad produktivní ambivalence: Schmitt a mezinárodní právo	38
II. Přijetí a polemiky. Případová studie.	46
Kontrastní a různorodé přijetí	46
Od překladu k polemice: situace ve Francii	56
Carl Schmitt ve Frankfurtu?	59
Prozatímní vyhodnocení. Carl Schmitt jako výchozí bod	65
Druhá část. Jak vyjít od Carla Schmitta?	70
III. Theologie	72
„Mnohotvárný“ pojem	72
Od první ke druhé <i>Politické teologii</i>	77
Politika teologie?	88
Právník jako „zadržovatel“ (<i>katechon</i>)	96
IV. Normativita	103
Normativismus	104
Decisionismus I	113
Decisionismus II	118

V. Legitimita	127
Legitimita: garance, či korektiv?	129
Legitimita legality	142
Legitimita a „celkové rozhodnutí“	143
Legitimita legality	147
Delegitimizace a relegitimizace legality	151
VI. Politično	154
Politika nepřátelství?	155
Politický moment práva	168
Politika po státu	173
VII. Svět	183
Od státu k říším	186
Velkoprostory aneb universalismus	196
Nomos: moře, souše, válka	200
Jednota a pluralita světa: technika, politika, historie	207
Svět, Bůh, země	213
Epilog. Rozkol	216
Literatura	219
Jmenný rejstřík	234
Ediční poznámka	239

Prolog

Mezi Leviathanem a Behémothem

Když před dvaceti lety zazněl názor, že se z Carla Schmitta stává „klasik politického myšlení“, vyvolalo to skandál.¹ Dnes se věc zdá rozhodnuta: autor, kterému jsou každoročně věnovány desítky článků a knih na celém světě, je bez ohledu na to, zda se nám to líbí nebo ne, součástí společného dědictví, jedním slovem – je to klasik. Nic na tom nemění fakt, že podstatná část zmíněných publikací předkládá ostrou kritiku Schmittova myšlení (nebo jeho aspektů); stejně tomu je u všech klasiků od Platóna po Heideggera. A jak bývá pravidlem, z kritik se toho lze dozvědět víc než od hagiografů. Schmittovi význační protivníci – Strauss, Löwith, Peterson, Kojève, Blumenberg, Habermas, Derrida a další – se neváhali pustit do sporu s osobností, jejíž politická rozhodnutí byla neomluvitelně odpudivá, a podrobili jeho názory vyostřenému rozboru, často s odmítavým závěrem. Jejich námitky však ze Schmitta pouze činí autora, „jehož důmyslné teorie jsou dosud pozoruhodnou četbou“,² autora, který je *zajímavý*. Nepochybně je ku prospěchu zpochybnit povahu tohoto zájmu a jím podnícené účinky. Periodicky – a ze zcela pochopitelných důvodů – se proto vynořuje otázka: Lze Carla Schmitta číst a analyzovat jakožto normálního myslitele, když se přitom zcela očividně jedná o „nebezpečného ducha“, ba o „nepřítele“ všeho, v co věříme?³ Jaký zájem může u demokrata (a kdo z nás by se za něj nepovažoval?) probudit

---

¹ B. Willms, *Carl Schmitt – jüngster Klassiker des politischen Denkens?*

² H. Arendtová, *Původ totalitarismu*, str. 472.

³ G. Balakrishnan, *L'ennemi. Un portrait intellectuel de Carl Schmitt*; J.-W. Müller, *Carl Schmitt, un esprit dangereux*. Na čistě informativní rovině jsou již ovšem tyto biografie, ač třeba jinak zajímavé – stejně jako práce Andrease Koenena (*Der Fall Carl Schmitt*), Dirka Van Laaka (*Gespräche in der Sicherheit des Schweigens*) a Davida Cumina (*Carl Schmitt. Biographie*)

autor pociťující k demokracii (ve všech uznávaných smyslech toho slova) tak pramalé sympatie? Toto si zasluhuje objasnění. A o takovéto objasnění se zde na vlastní zodpovědnost pokouším, při plném vědomí, že k probuzení zájmu o Carla Schmitta mohou vést i jiné důvody než ty moje a že lze také mít důvody, proč se o něj vůbec nezajímat.

Byl Carl Schmitt nacista? Ano, zcela evidentně, a už dlouho se to ví. Sám ostatně učinil všechno pro to, aby se to vědělo, zvláště v rozmezí let 1933–1936: těžko lze v daném směru zajít dál než on, když v roce 1934 vydal článek nazvaný *Der Führer schützt das Recht* (Vůdce chrání právo), kde se snaží na právní rovině hájit fyzickou eliminaci pohlavárů SA během noci dlouhých nožů, anebo když v roce 1936 svolal právnícký areopág s cílem odsoudit zločiny, jichž se na „německé právní vědě“ dopustil „židovský duch“.⁴ Jistě je třeba mít na paměti, že shodné kariérní rozhodnutí přijala valná většina německých akademiků, zvláště právníků a filosofů (i když se obecně vzato zdržela podobně halasných prohlášení), ale tento fakt – představující odvrácenou stranu oné „bledé matky Německa“, kterou s bolem evokuje Brecht – v žádném případě nezakládá polehčující okolnost. Ostudné texty z uvedeného období (i mimo ně: bez obtíží lze nalézt projevy antisemitismu i v poválečných textech), kterými Schmitt přispěl k Hitlerově mobilizaci hlav a duchů, jsou dlouhodobě známy a Schmitt si jimi vysloužil nezáviděníhodné přízvisko „korunního“ či „dvorního“ právníka (*Kronjurist*) třetí říše. Zaznívá občas názor, že Schmittovo nacionálněsocialistické angažmá bylo počínaje rokem 1936 vystřídáno jakousi vnitřní opozicí v reakci na ataky, jež proti němu podnikl list SS *Das schwarze Korps*; zde se ale jedná o zjevně podbízivé a prokazatelně nepravdivé mínění. Ano, počínaje roky 1937–1938 je Schmittovo angažmá méně halasně, avšak trvá až do obratu u Stalingradu; následně už se Schmitt varuje vyjádření stanovisek, která by ho po nyní pravděpodobně porážce nacistického Německa mohla ještě více

---

politique et intellectuelle) –, dnes již překonány: autoritativním zdrojem je nyní životopisná suma Reinharda Mehringa *Carl Schmitt. Aufstieg und Fall*.

⁴ C. Schmitt, *Der Führer schützt das Recht* (v souboru *Positionen und Begriffe* str. 199–203/227–232) a *Die deutsche Rechtswissenschaft im Kampf gegen den jüdischen Geist* (vyšlo v *Deutsche Juristen-Zeitung*, 41, 1936, sl. 1193–1199).

kompromitovat. Na tuto kontinuitu lze usuzovat ze závěrečných řádek článku vydaného roku 1942 v časopise pařížského Institut allemand, kde Schmitt (ač samozřejmě na objednávku) vyhláší svou přetrvávající víru v budoucí německou Evropu:

„Zdrojem řádu je tentokrát Německo a říše. Ale dojem oněch úzkostí a zoufalstvím naplněných zastánců dosavadních měřítek – že totiž míra a právo dnes zcela mizí – je mylný. Mizí pouze jejich staré měřítko a jejich druh legality.“⁵

Schmittovy nacistické texty tvoří památník hnusu a byly čteny, komentovány a odsuzovány už dávno. Pro období třicátých let tu mám především na mysli ostré kritiky z pera Löwithova, Lukácsova, Marcusova, Neumannova a Straussova, autorů, z nichž vícero projevilo před rokem 1933 o Schmittovy myšlenky reálný zájem. Proč tedy komentátoři, kteří – jako já – považovali za potřebné věnovat dílu tohoto autora jistou pozornost, nevyhradili v analýzách prostor i těmto neblaze proslulým textům? Jednoduše proto, že kdyby Schmitt nenapsal nic jiného, nemělo by smysl věnovat mu byt jen hodinu námahy.

On toho ale napsal víc, stejně jako Heidegger nebyl autorem pouze nástupní rektorské řeči. Existuje-li „případ Schmitt“, tedy proto, že uvedený autor vedle nacistických blouznění sepsal také texty, které v oblasti právního a politického myšlení 20. století patří k tomu nejpozoruhodnějšímu a nejpronikavějšímu. Habermas, jenž případ Schmitt spojuje s případem Heidegger a případem Jünger, má za to, že tito tři dokládají „temné dno“ německého ducha „v jeho velkoleposti, ale také v jeho nebezpečnosti“.⁶ Obtížnost problému zvyšuje fakt, že se uvedení myslitelé – zvláště první dva – neomezili na pouhé následování obecné tendence. Pregnantně to zachycuje Jaspers (jenž do stejné řady staví také Alfreda Bäumlera, autora významných prací k estetice 18. století) ve zprávě, kterou roku 1947 vypracoval k „případu Heidegger“:

---

⁵ C. Schmitt, *Die Formung des französischen Geistes durch den Legisten*, in: *Staat, Großraum, Nomos*, str. 210.

⁶ J. Habermas, *Philosophisch-politische Profile*, str. 63.

„Heidegger spolu s ... Carlem Schmittem patří k (navzájem velmi odlišným) profesorům, kteří se pokusili intelektuálně postavit do čela nacionálněsocialistického hnutí.“⁷

K tomu bych dodal: pokud měli za to, že se mohou „intelektuálně postavit do čela“, pramenilo to z faktu, že každý ve své disciplíně stál na čele akademické komunity, a byl uznáván dokonce i těmi, kdo v roce 1933 přijali podstatně odlišná rozhodnutí. Jak jinak vysvětlit projevy zájmu či přímo obdivu, které Schmittovi (ač ovšem před jeho příklonem k Hitlerovi) projevuje Walter Benjamin, jehož jistě nebudeme podezřívat ze sympatií k nacionálnímu socialismu? Jak jinak vysvětlit subtilní pozornost ke Schmittovým analýzám, která je *po roce 1945* znát v některých Habermasových či Hayekových textech, stejně jako u dalších všeobecně uznávaných odborníků: průkopníka „pojmové historie“ Reinharta Kosellecka, právníka Ernsta-Wolfganga Böckenförda, historika antiky Christiana Meiera či egyptologa Jana Assmanna?

Poměřit velikost problému nám dovoluje jednoduchý pokus spočívající v porovnání Schmittových textů – včetně těch z období, kdy je jeho nacistické angažmá bezvýhradné – s texty dalších akademiků (a jsou jich zástupy!), kteří dali své pero do služeb novým německým pánům, průměrných ideologů, o kterých dnes vědí už jen historikové daného období: Lammerse (patřil mezi hlavní tvůrce arzenálu nacistických zákonů), Koellreutera, Eckhardta a Höhna (právníků-esesmanů) či jejich spřeženců.⁸ Je to výmluvné srovnání: na jedné straně myšlenková prázdnota slouhů, kteří stavějí mlhavou rétorickou obratnost do služeb tezí vyzískaných četbou *Mein Kampf* – a na straně druhé texty děsivé tím spíš, že se i přes „zápal konvertity“, o němž svědčí, skoro nikdy neomezují na pouhý příspěvek ideologického posluhy.⁹ Dokonce i teatrálně nacistický Schmitt (například coby autor

---

⁷ Cituje H. Ott, *Martin Heidegger. Unterwegs zu seiner Biographie*, str. 232. Svazek 86 Heideggerovy *Gesamtausgabe* z roku 2011 obsahuje zvláště seminář z let 1934–1935 k Hegelovým *Základům filosofie práva* a ukazuje, že se Heidegger přinejmenším po jistou dobu zajímal o Schmittovy texty detailně. Za upozornění na tento pramen děkuji Didieru Franckovi.

⁸ K tomu viz B. Rüthers, *Carl Schmitt im dritten Reich*, str. 58 nn.

⁹ Jak to vyjádřil H. Quaritsch, *Positionen und Begriffe Carl Schmitts*.

knih *Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens* nebo *Der Leviathan in der Staatslehre des Thomas Hobbes*) nám může dát podněty k myšlení,¹⁰ zatímco výše uvedení autoři ne, a to je zásadní rozdíl. Schmitt coby pozorný čtenář Hobbesova *Leviathana* se sice postavil do služeb Behémotha (smíme-li takto odkázat na biblické obrazy, z nichž vychází Hobbesův spis a které Franz Neumann ve slavném spise obrátil proti samotnému Schmittovi),¹¹ ale i tak nám občas má co říct. Stručně řečeno, chceme-li se se Schmittem a jeho dílem vyrovnat, nelze se spokojit s tím typem argumentu, který Leo Strauss sarkasticky nazval *reductio ad Hitlerum*.

„Případ Schmitt“ představuje problém, jelikož odhaluje obrovskou diskrepanci zejíci mezi intelektuálními měřítky, jež musí uspokojovat teoretický text, a politicko-morálními měřítky, kterými posuzujeme skutky jednotlivců – jenže současně platí, že texty jsou evidentně také skutky. Na možnosti, že mezi těmito dvěma typy nároků vyvstane zřetelné napětí, není nic nového. V případě autora, který svůj talent postavil do služeb Adolfa Hitlera, je však sázka dramaticky vyšší, než když se zeptáme, zda bylo patřičné, aby Platón nabízel své služby Dionysiovi ze Syrakús: zde se jedná o organizované vyhlazení milionů lidí. Jak ale zdůraznil Jacob Taubes, proscený a trýzněný svou „rozpornou shodou“ se Schmittem, musíme se i tak pokusit pochopit, jak mohl nacionální socialismus přes veškerou svou brutalitu a průměrnost přilákat duchy Heideggerova či Schmittova formátu.¹² Odpověď na takovou otázku není bezprostředně zřejmá. Touha po moci, ač v obou

---

¹⁰ Možný prospěch, který lze z těchto textů načerpat, dokládá Étienne Balibar ve své předmluvě *Le Hobbes de Schmitt, le Schmitt de Hobbes* ve francouzském vydání Schmittovy knihy (*Le Léviathan dans la doctrine de l'État de Thomas Hobbes*, str. 7–65).

¹¹ Název Neumannovy knihy *Behemoth* z roku 1942 je zjevnou aluzí na to, co Schmitt uvádí na začátku rozboru *Leviathana* ke vztahu obou oblud z knihy Jób; viz C. Schmitt, *Der Leviathan in der Staatslehre des Thomas Hobbes*, str. 16 nn.

¹² Viz J. Taubes, *En divergent accord: à propos de Carl Schmitt*, str. 79. Joseph W. Bendersky již před časem vydal Heideggerův dopis Schmittovi z 22. srpna 1933, z něhož je zjevné, jak úplně bylo přinejmenším načas jejich společné angažmá; viz J. W. Bendersky, *Heidegger and Schmitt: The Bottom Line*.

případech zcela reálná, nemůže vysvětlit všechno, a stejně tak není postačujícím vysvětlením naděje při pohledu na to, jak nový režim smývá ponížení roku 1918, obavy z komunistického nebezpečí, odpor vůči demokracii nebo kdovíco dalšího. V příklonu pronikavých duchů k hnutí, jež pěstovalo nenávisť vůči svobodnému myšlení, je cosi bytostně enigmatického. Walter B. Gaille navrhl termín „pojmy sporné svou podstatou“ (*essentially contested concepts*) pro pojmy, které (podobně jako mistrovské umělecké dílo) mají všeobecné uplatnění, ale přitom se na jejich uplatnění není možné dohodnout.¹³ Na oblast práva pak tuto myšlenku aplikoval například současný filosof a právní teoretik Jeremy Waldron.¹⁴ Analogicky lze o Schmittovi prohlásit, že je „princiálně sporným myslitelem“, a to v tom smyslu, že *přesně totéž*, co jeho dílo učinilo nebezpečným a co je vystavilo zvrácenému uplatnění, je činí z jiné strany zajímavým a plodným. Nemáme před sebou dva Schmitty, dobrého a zlého; je jen jeden Carl Schmitt, brilantní myslitel, který se se stejnou intelektuální pronikavostí snažil demaskovat rozpory liberálně-demokratického smýšlení a obhájit Hitlerovu politiku. Nenarážíme tu na x-tou variantu odvěkého konfliktu mezi politikou a mravností ani na banální protiklad „člověka“ a „díla“. Zde se jedná o napětí uvnitř jisté široké právní a politické teorie mezi kognitivním a emancipačním potenciálem jejich pojmů na jedné straně a jejich vždy možným zvratem v nástroj nadvlády na druhé; případně, smím-li se tak vyjádřit, tu jde o napětí mezi kritikou a reifikací.

Je tedy zapotřebí – a to je pozice, na kterou se stavím – využít Schmittových textů v maximální míře, v níž se mohou osvědčit jako intelektuálně plodné a podněcovat ke skutečné myšlenkové práci, ale přitom se vystříhat pastí, které před nás mohou strojít. Řečeno pomocí otřelého, ale v daném případě výstižného obratu, následující kniha se chce pokusit myslet „se Schmittem proti Schmittovi“, jako se jiní pokusili myslet „s Heideggerem proti Heideggerovi“ nebo „s Habermasem proti Habermasovi“.¹⁵ Záměrně jsem se rozhodl privilego-

---

¹³ W. B. Gaille, *Essentially contested concepts*.

¹⁴ Viz J. Waldron, *The Right to Private Property*, str. 51–52.

¹⁵ Viz J. Habermas, *Philosophisch-politische Profile*, str. 72 nn., a K.-O. Apel, *Auseinandersetzungen in Erprobung des transzendentalpragmatischen Ansatzes*. Viz též Peter Sloterdijk, *Nicht gerettet: Versuche nach Heidegger*.

vat texty, které Schmitt vydal sám, nijak ale není zapovězeno citovat i ostatní. Nejde o to, že by jeho pozůstalost či korespondence nebyly zajímavé, právě naopak – avšak u autora, který počínaje rokem 1945 neustále využívá různé sebeobhajovací taktiky, je nutno čerpat z nich obezřetně. Vůbec se například nebráním citovat *Glossarium*, onen svěbytný deník, který si Schmitt vedl v období zahrnující jeho internaci a možnost, že bude pohnán před norimberský tribunál. Odmítám ale stavět text tohoto typu, živený postranními úvahami, proti publikovaným textům, u nichž náležitá metoda velí mít za to, že představují doslovné smýšlení svého autora, smýšlení závažnější než postranní myšlenky – jež jsou přítomny vždy.

První, propedeutická část knihy předkládá určitá biografická a bibliografická data, jež mohou objasnit genezi Schmittova díla: jeho zařazením do kontextu odhaluje v hlavních rysech jeho vůdčí linie i vývoj a na několika vybraných případech analyzuje rozpornou recepci a ostré spory, které podnítilo. Druhá, konceptuální část je výkladem a kritickým průzkumem pěti tematických okruhů, jež jsou pro Schmitta důležité: (politické) teologie, normativity, legitimacy, politiky a světa. V souladu s celkovým plánem, který si sám vytyčuji, se zde ptám, jakým způsobem může zmíněných úvah využít právní reflexe, jež chce být ukotvena v současnosti. V tomto smyslu je mým cílem se s Carlem Schmittem rozloučit, ale přiznat mu přítom, co mu náleží: *vyjít* od něj.

Intelektuální práce nikdy neprobíhá v osamění a já zde musím vyrovnat své dluhy. V době, kdy byly některé Schmittovy texty obtížně dostupné, mi Günter Maschke poskytl jinak zcela nevysledovatelné materiály a jsem mu za to vděčný. Dnes jsou díky němu k dispozici v nových vydáních, doprovázené cenným edičním aparátem.¹⁶ Mé čtení Schmitta se samozřejmě opíralo o bohatý fond odborné literatury, která mu je zasvěcena a se kterou jsem vzhledem k jejímu exponenciálnímu nárůstu nepochybně obeznámen jen s velkými mezerami. Chci ale vyslovit svůj vděk těm, jejichž analýzy přispívaly k rozvoji těch mých, i když se třeba v některých závěrech lišíme: sem patří

---

¹⁶ Viz soubory *Staat, Großraum, Nomos. Arbeiten aus den Jahren 1916–1969* a *Frieden oder Pazifismus? Arbeiten zum Völkerrecht und zur internationalen Politik, 1924–1978*.

Étienne Balibar, Olivier Beaud, Catherine Colliot-Thélèneová, Giuseppe Duso, Carlo Galli, Hasso Hofmann, Heinrich Meier a Chantal Mouffeová. Vzpomínám na Michela Slubického, jenž mi kdysi navrhl četbu autora, o němž jsem vůbec neměl povědomí. A nezapomínám na rozhovory, které jsem o Schmittovi a mnohém jiném vedl po třicet let s Alainem Lacroixem.